

JAHON NEFT NARXLARI O'ZGARISHI: SABABLARI VA OQIBATLARI

Akbar Eshonqulov

Annotatsiya: Ushbu maqolada jahon neft narxlarining o'zgarishi, uning sabablari va oqibatlari tahlil qilinadi. Neft narxlari global iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi va ularning o'zgarishi talab va taklif, geosiyosiy vaziyatlar, iqtisodiy o'sish va texnologik rivojlanish kabi bir qator omillarga bog'liq. Maqolada yuqori neft narxlarining neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlar uchun foydali bo'lishi, ammo neft import qiluvchi mamlakatlar uchun iqtisodiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkinligi ta'kidlanadi. Shuningdek, narxlarning o'zgarishi transport va ishlab chiqarish xarajatlarini oshirishi, inflatsiyani kuchaytirishi va ijtimoiy norozilikni keltirib chiqarishi mumkin.

Kalit so'zlar: neft, global iqtisodiyot, siyosiyat, narx, transport, iqtisodiy o'sish, texnologik rivojlanish.

Jahon neft narxlari o'zgarishi global iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi. Neft, energiya manbai sifatida, ko'plab mamlakatlar iqtisodiyoti uchun asosiy element hisoblanadi. Ushbu o'zgarishlar ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ularning har biri o'z navbatida iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Neft narxlarining o'zgarishi, asosan, talab va taklif, geosiyosiy vaziyatlar, iqtisodiy o'sish sur'atlari va texnologik rivojlanish kabi omillarga bog'liq. Neft narxlarining o'zgarishi bir qator omillarga bog'liq. Talab va taklif muvozanati bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Agar global miqyosda neftga bo'lgan talab oshsa, lekin taklif o'smasa, narxlar ko'tariladi. Aksincha, agar taklif oshsa, lekin talab pasaysa, narxlar tushadi. Masalan, iqtisodiy o'sish davrida, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, neftga bo'lgan talab ortadi, bu esa narxlarni oshiradi. Bunday vaziyatlar, ko'pincha, iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlari bilan bog'liq bo'ladi. Geosiyosiy vaziyatlar ham neft narxlariga ta'sir qiladi. Neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlardagi siyosiy beqarorlik yoki urushlar neft yetkazib berish zanjirini buzishi mumkin. Bunday vaziyatlar narxlarning keskin o'zgarishiga olib keladi. O'rta Sharqdagi mojarolar yoki neft ishlab chiqaruvchi davlatlardagi ichki to'qnashuvlar narxlarni oshirishi yoki pasaytirishi mumkin. Bu holatlar, ko'pincha, global bozorni beqarorlashtiradi va investorlar orasida xavotirni kuchaytiradi. Iqtisodiy o'sish va inqirozlar ham neft narxlariga ta'sir qiladi. Jahon iqtisodiyoti o'sganida, neftga bo'lgan talab ortadi. Biroq, iqtisodiy inqirozlar, masalan, 2008 yilgi moliyaviy inqiroz, talabni keskin pasaytirishi va natijada narxlarning tushishiga olib kelishi mumkin. Iqtisodiy o'sish va inqirozlar o'rtasidagi bu muvozanat neft narxlarining o'zgarishiga ta'sir qiladi. Texnologik rivojlanish ham muhim omil hisoblanadi. Neft qazib olish va ishlab chiqarish texnologiyalarining

rivojlanishi narxlarga ta'sir qiladi. Yangi texnologiyalar yordamida neftni qazib olish xarajatlari kamayishi mumkin, bu esa taklifni oshiradi va narxlarni pasaytiradi. Shuningdek, qayta tiklanadigan energiya manbalarining rivojlanishi neftga bo'lgan talabni kamaytirishi mumkin. Bu jarayonlar, uzoq muddatda, neft narxlarining barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Neft narxlarining o'zgarishi iqtisodiyotga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Yuqori neft narxlari neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlar uchun foydali bo'lishi mumkin, chunki bu davlatlar o'z iqtisodiyotlarini rivojlantirish uchun ko'proq mablag'ga ega bo'ladi. Biroq, neft import qiluvchi mamlakatlar uchun bu iqtisodiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, chunki energiya xarajatlari oshadi. Bu holat, ko'pincha, iste'molchilar uchun narxlarning oshishiga olib keladi va iqtisodiy barqarorlikni buzishi mumkin. Neft narxlarining oshishi transport va ishlab chiqarish xarajatlarini oshiradi, bu esa umumiy narxlar darajasining ko'tarilishiga olib kelishi mumkin. Inflatsiya iqtisodiy barqarorlikni buzishi va iste'molchilar uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Yuqori energiya narxlari, shuningdek, iste'molchilarni xarid qilish qobiliyatini pasaytirishi va iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, neft narxlarining o'zgarishi ba'zi mamlakatlarda siyosiy beqarorlikni kuchaytirishi mumkin. Yuqori narxlar neftga bog'liq iqtisodiyotga ega davlatlarda ijtimoiy norozilikni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa siyosiy to'ntarishlarga olib kelishi ehtimoli mavjud. Ijtimoiy norozilik, ko'pincha, iqtisodiy qiyinchiliklar va energiya narxlarining oshishi bilan bog'liq bo'ladi.

Neft narxlarining o'zgarishi davlatlarning energiya siyosatiga ta'sir qiladi. Yuqori narxlar davlatlarni qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarmoya kiritishga undashi mumkin, bu esa uzoq muddatda energiya xavfsizligini oshiradi. Energiya siyosatidagi o'zgarishlar, shuningdek, global iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashishda ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, jahon neft narxlari o'zgarishi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, bu o'zgarishlar global iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatadi. Talab va taklif, geosiyosiy vaziyatlar, iqtisodiy o'sish va texnologik rivojlanish kabi omillar narxlarning o'zgarishiga sabab bo'ladi, bu esa iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy oqibatlariga olib keladi. Shuning uchun, neft narxlaridagi o'zgarishlarni kuzatish va tahlil qilish global iqtisodiyotni tushunishda muhim ahamiyatga ega. Neft narxlarining o'zgarishi, nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki ijtimoiy farovonlik va siyosiy barqarorlik uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kilian, L. (2009). "Not All Oil Price Shocks Are Alike: Disentangling Demand and Supply Shocks." *The American Economic Review*, 99(3), 1053-1069.
2. Hamilton, J. D. (2009). "Causes and Consequences of the Oil Shock of 2007-2008." *Brookings Papers on Economic Activity*, 2009(1), 215-283.
3. Baffes, J., & Koo, W. (2007). "The Impact of Oil Price Changes on the Global Economy." *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 4360.
4. Arezki, R., & Blanchard, O. (2014). "The Impact of the Oil Price Shock on the Global Economy." *IMF Working Paper*, WP/14/1.
5. IEA (International Energy Agency) (2020). "Oil Market Report." IEA Publications.
6. World Bank (2021). "Global Economic Prospects: Commodity Markets Outlook." World Bank Publications.
7. Cebula, R. J. (2013). "The Impact of Oil Price Changes on the U.S. Economy: A Review of the Literature." *Journal of Economic Studies*, 40(4), 487-502.
8. EIA (U.S. Energy Information Administration) (2022). "Short-Term Energy Outlook." EIA Publications.